

SIYOSIY NUTQDA EMOTSIONAL TA’SIR VOSITALARI: LINGVOPRAGMATIK TAHLIL

Axmadjonova Nargizaxon Yo'lchiboy qizi

Qo‘qon davlat universiteti tadqiqotchisi

Annotatsiya Ushbu tezisda zamonaviy siyosiy nutqda qo‘llaniladigan emotsional ta’sir vositalari lingvistik va kommunikativ jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda metaforalar, hiperbola, emotsional epitetlar kabi vositalarning auditoriyaga ta’sir mexanizmlari, shuningdek, O‘zbekiston va xorijiy siyosiy diskursdagi farqlar o‘rganilgan. Natijalar siyosiy nutq samaradorligini oshirishda lingvistik vositalarning ahamiyatini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: siyosiy nutq, emotsional ta’sir, metafora, lingvistik tahlil, kommunikativ samaradorlik, pragmatika.

Kirish

Global axborot maydonining kengayishi, saylov jarayonlarining mediatizatsiyalashuvi va ijtimoiy tarmoqlarning siyosiy kommunikatsiyadagi ustun roliga ko‘tarilishi siyosiy nutqda **emotsional ta’sir vositalarini** o‘rganishni dolzarb masalaga aylantirdi. Tilshunoslikda bunday vositalar ko‘pincha **lingvopragmatika** nuqtayi nazaridan tahlil qilinadi: ya’ni til birliklari nafaqat “nimani” bildirishi, balki “qanday maqsad bilan, kimga, qaysi vaziyatda va qanday natija uchun” qo‘llanayotgani ham markazga olinadi. Siyosiy nutqda emotsional resurslar — qadriyatlar, identitet, qo‘rquv-umid dikotomiyasi, “biz–ular” qarama-qarshiligi, hikoyalashtirish (storytelling) va ramziy-metaforik ramkalar (framing) orqali faollashadi. Ushbu ishning maqsadi siyosiy nutqdagi emotsional ta’sir vositalarini lingvopragmatik yondashuv asosida tizimli ravishda tavsiflash va ularning funksional samaradorligini ko‘rsatishdan iborat. Zamonaviy siyosatda nutq so‘zlash san’ati tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Auditoriyaning hissiyotlariga ta’sir

qilish, ularning qarashlarini shakllantirish va ma’lum pozitsiyalarni qo‘llab-quvvatlashga undash – bularning barchasi samarali siyosiy kommunikatsiyaning ajralmas qismidir.

Ushbu tadqiqotning dolzarbligi shundaki, siyosiy nutqda qo‘llaniladigan lingvistik vositalarni tushunish orqali ularning jamoatchilik ongiga ta’sir mexanizmlarini aniqlash mumkin. Maqsad – siyosiy nutqda emotsional ta’sir vositalarining lingvistik xususiyatlarini va pragmatik funktsiyalarini tahlil qilish.

Tadqiqot maqsadi va vazifalari. Maqsad — siyosiy nutqda emotsional ta’sirning lingvopragmatik mexanizmlarini aniqlash. Vazifalar: emotsional ta’sirning leksik-semantik, sintaktik, prosodik va diskursiv strategiyalarini tavsiflash; “ethos–logos–pathos” uchligi kesimida vositalarning funksional roli va perlokutsion (ta’sir) natijalarini izohlash; ijtimoiy-madaniy omillarning (kontekst, qadriyatlar, kollektiv/individual identitet) emotsional ta’sirga ta’sirini ko‘rsatish; amaliy misol tahlillari orqali vositalar uyg‘unligining samaradorligini namoyish etish.

Tadqiqot ob’ekti va predmeti. Ob’ekt — siyosiy notiqlik va siyosiy matnlar (nutqlar, bayonotlar, manifestlar). Predmet — ularning emotsional ta’sirga yo‘naltirilgan lingvopragmatik xususiyatlari.

Ilmiy yondashuv va ahamiyati. Ish Aristotelning pathos konsepsiyasi, Graysning muloqot maksimumlari, Ostin–Serl nutq aktlari nazariyasi, Lakoffning “framing” yondashuvi, Brown & Levinsonning muloyimlik (politeness) nazariyasi hamda ta’sir o‘tkazish psixologiyasi (masalan, ishonchlilik, vakolatlilik, hissiy uyg‘otish) tamoyillariga tayanadi. Natijalar siyosiy kommunikatsiya amaliyoti, media savodxonlik va ritorika kurslari uchun foydalidir.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, emotsional lingvistik vositalar siyosiy nutqning samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Ulardan foydalanish

auditoriyaga ta’sir qilishning muhim omili hisoblanadi. Biroq, bu vositalarni haddan tashqari qo‘llash salbiy oqibatlarga olib kelishi mumkin.

Kelajakda turli madaniyatlarda emotsional nutqning qabul qilinishidagi farqlarni chuqurroq o‘rganish maqsadga muvofiq bo‘ladi. Shuningdek, O‘zbekiston siyosiy diskursining o‘ziga xos xususiyatlarini aniqlash uchun qo‘shimcha tadqiqotlar o‘tkazish zarur. Siyosiy nutqda emotsional ta’sir vositalari tilning barcha qatlamlariga (leksika, sintaksis, prosodiya) va diskurs strategiyalariga (framing, storytelling, qadriyatlarga murojaat) yoyilgan kompleks mexanizmdir. Lingvopragmatik yondashuv ularning **maqsad–vaziyat–auditoriya** uchligida qanday ishlashini ko‘rsatadi: **illokutsion** niyat auditoriyani safarbar etish, tinchlantirish yoki ishontirish bo‘lishi mumkin; **perlokutsion** natija esa qo‘llangan vositalar uyg‘unligi, nutqchining ethosi va kontekst bilan belgilanadi. Amaliy tavsiya sifatida siyosiy notiqalar uchun:

1. emosional va kognitiv muvozanatni saqlash (pathosni dalillar bilan mustahkamlash);
2. inklyuziv til va qadriyatlarga tayanuvchi framingdan foydalanish;
3. ritorik figuralarni me’yorida qo‘llash (takror, parallelizm, ritorik savol);
4. prosodik boshqaruvni (intonatsiya, pauza) ongli mashq qilish;
5. etik mezonlarga qat’iy rioya qilish (stigmatizatsiya va dezinformatsiyadan qochish).

Shunday qilib, siyosiy nutqda emotsional ta’sir vositalarining puxta va mas’uliyatli qo‘llanishi auditoriya ishonchini mustahkamlaydi, safarbarlikni oshiradi va kommunikativ samaradorlikni ta’minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Lakoff G. "The Political Mind". – New York, 2008. – 320 p.
2. Yusupov A. "O‘zbek siyosiy diskursi: til va mafkura". – Toshkent, 2021. – 215 b.

3. Van Dijk T.A. "Discourse and Power". – London, 2008. – 308 p.
4. Xolboyev O. "Nutq madaniyati va retorika". – Toshkent, 2019. – 180 b.
5. Charteris-Black J. "Politicians and Rhetoric". – London, 2005. – 259 p.